

Egyháztörténészek I. országos találkozója. A katolikus egyháztörténelem oktatásának helyzete (Nemzetközi trendek, új szempontok, hazai szakkönyvek és tematikák)

Pécs, 2014. május 12–13.

A Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola (PHF) keretein belül működő Pécsi Egyháztörténeti Intézet (PEI) munkatársainak régi törekvése egy olyan, rendszeresen működő fórum létrehozása, amelynek keretei között az egyháztörténettel foglalkozó kutatók bemutathatnák újabb eredményeiket, és ahol lehetőség nyílna a közös gondolkodásra, együttműködések kialakítására. A nyitó alkalomhoz fajsúlyos témát, és majd mindenkit érintő kérdéseket állított középpontba az Intézet: Mit tanítunk egyháztörténelem címén az egyetemi, főiskolai kurzusokon, illetve a középiskolai tanórákon? Milyen jegyzetek és segédanyagok állnak rendelkezésre? Milyen nemzetközi tapasztalatok, szempontok átvétele lenne szükséges? E kérdésirányok kapcsán nyílt lehetőség arra, hogy a katolikus egyház történetével foglalkozó kutatók és oktatók párbeszédet folytassanak az egyetemes és magyar katolikus egyháztörténet kutatási feladatairól és oktatási kihívásairól.

A konferencia vezértémája az összejövétel második napján került megtárgyalásra. Az ezt megelőző napon a szervezők *Hitéleti változások és keresztény identitás az 1970-es, '80-as években Magyarországon, különös tekintettel a pécsi egyházmegyére* címmel fiatal kutatók számára biztosítottak bemutatkozási lehetőséget. A rendezvény négy előadása vezette föl azt a kerekasztal-beszélgetést, melyben a meghívottak az előadásokon elhangzottakra is reflektálva osztották meg a korszakkal kapcsolatos tapasztalataikat, ismereteiket. A programmal a szervezők egyrészt a 2013-ban hasonló metódus szerint megvalósított, nagy sikerű konferencia (*A plébániák élete/a plébánia története Magyarországon az '50-es, '60-as években*) dilemmáit gondolták tovább, másrészt az egyháztörténész találkozóra érkező vendégek és előadók számára biztosítottak a ráhangolódáshoz szükséges szakmai keretet. A két konferencia előadásait és a felkért partnerek hozzászólásait a PEI hamarosan ebook formájában adja közre. A rendezvényt CZIGLÁNYI ZSOLT, a PHF rektora nyitotta meg, a konferenciát és a kerekasztal-beszélgetést BÁNKUTI GÁBOR, a PTE BTK Modernkori Történeti Tanszékének oktatója moderálta. GONDA GÁBOR *A kép már nem a régi. Hitéleti változások két délkelet-baranyai plébánián az 1960-as, '70-es, '80-as években* címmel Majs és Nagynyárad községek vallási életének jellegzetességeit és különbözőségeit elemezte, elsősorban a helyi Historia Domusok bejegyzéseinek tükrében. SZIGETI DALMA előadásában – *Az ifjúsági pasztoráció közösségteremtő formái Pécsen az 1970/1980-as években* – interjúkra építve mutatta be mindazokat az igényeket és lehetőségeket, melyek a '80-as évek közepére számos, egymással is kapcsolatot tartó kisközösség formálódásához vezettek. Harmadik

előadóként KELEMEN DÁVID *Egy falusi egyházközség vallásgyakorlatának jellegzetességei az 1970-es, 1980-as években* címmel mutatta be prezentációját, melynek középpontjában az osztrák–magyar határ közelében fekvő Sopronkövesd vallási élete állt. A konferencia első programpontjának zárásaként GÁL ANDRÁS *Paphiány a pécsi egyházmegyében* címmel egy mai napig aktuális jelenség okait fűrkészte.

Az előadásokban felvetett szempontok egyben a kerekasztal kérdéseit is kijelölték: Hogyan alakultak a korszakban a gyülekezetek életének legfontosabb eseményei, a közösség kulturális igényei (népmisziók, körmenetek, búcsúk szerepe, plébániák alapítása, összevonása); változott-e a plébánosi szerep és világgép? A hagyománytörés, a társadalom atomizációja és az ezzel járó anomia milyen kihívások elé állította a plébániát?

A tradicionális vallási kultúra leépülése mellett integrálódott-e egy újfajta vallási kultúra? A szentségi pasztorációra épülő „konzerváló” stratégia mellett milyen új lehetőségek kínálóztak a hit továbbadására és megélésére? A papság fogyatkozásával változott-e a laikusok szerepe? Az egyházi élet mely területein volt leginkább/legkevésbé érzékelhető a II. Vatikáni Zsinat hatása? Milyen változatai voltak a vallási identitás megtartásának, a politikai, társadalmi és az egyházi normarendszerek közötti ellentmondások feloldásának?

A beszélgetés CZIGLÁNYI ZSOLT rektor, HORVÁTH ISTVÁN, a pécsi székesegyházi közösségi életbe akkoriban vidéki egyetemistaként bekapcsolódó gyermekorvos, KÓSZEGI MELINDA, az első pécsi Bokor bázisközség tagja, valamint PUSKÁS LAJOS diakónus, a pécsi egyházmegye első, „féllegális” világi plébániavezetője részvételével zajlott. Annyit már a megjelentetés előtt meg kell jegyeznünk, hogy a beszélgetés intenzitása a megadott kronológiai és a tervezett időbeli kereteket is szétfeszítette. Az interaktív beszélgetésen a hallgatóság köréből többen is felszóltak. Az a kvantitatív adatokkal is kétségtelenül igazolható szekularizációs modell, mely egyébiránt az MSZMP ideológusainak a vallás elhalására vonatkozó prognózisát is igazolta, számos kérdést vet fel. A téma sajátosságait is figyelembe vevő interdiszciplináris megközelítés jelentősen árnyalja e tézis megállapításait, és némely esetben túlhaladja annak módszertani kereteit.

Az este zárásaként a közönség SZAKONYI KÁROLY *Adáshiba* című drámájának televíziós felvételét tekintette meg. A vetítést követő közönségtalálkozón Szakács Emília beszélgetett a darab írójával a mű keletkezésének körülményeiről, az azt befolyásoló tényezőkről. Amellett, hogy Szakonyi Károly felvázolta a színmű értelmezési lehetőségeit, számos művelődéstörténeti adalékkal is szolgált az 1970-es évekről.

A következő, keddi napon GÓZSY ZOLTÁN, a PTE BTK Újkortörténeti Tanszékének oktatója köszöntötte a konferencián nagy számban megjelent hallgatóságot. A programot TÓTH TAMÁS, a Pápai

Magyar Intézet rektorának előadása (*A Katolikus Egyház történelmének oktatása Rómában*) nyitotta. Az előadó elsősorban az egyháztörténet oktatásának római feltételrendszerét mutatta be. Részletesen kitért a graduális/posztgraduális egyháztörténeti végzettség megszerzésének lehetséges útjaira, valamint a kinti levéltári kutatási lehetőségekre. Az előadást követő kérdésekre adott válaszában Tóth Tamás kitért arra is, hogy szándékukban áll a kinti ösztöndíj-lehetőségek intenzívebb bemutatása és kihasználása.

A délutáni szekció egy könyvbemutatóval vette kezdetét: GONDA GÁBOR *Kitaszítva. Kényszermigráció, nemzetiségpolitika és földreform németek által lakott dél- és nyugat-dunántúli településeken 1944-1948* című könyvét BÁNKUTI GÁBOR ismertette. Az igen jelentős alap kutatásokon nyugvó munka a PEI sorozatának XI. köteteként jelent meg.

Ezt követően ADRIÁNYI GÁBOR, a bonni egyetem professzor emeritusa ismertette Hermann-Joseph Scheidgennek, a kölni egyetem oktatójának előadását (*A Katolikus Egyház történelmének oktatása Németországban*). Az előadás elsősorban a németországi teológiai karok oktatási és oktatásszervezési gyakorlatát mutatta be, több esetben személyes oktatói tapasztalat alapján. Az előadás után igen sok kérdést kapott ADRIÁNYI GÁBOR, ezekkel kapcsolatban kifejtette, hogy szükség van a magyar egyháztörténet-írás eredményeinek küllhoni megismertetésére, valamint a hazai egyháztörténet-oktatás szervezettebb kereteinek megteremtésére.

A németországi helyzet után a hazai kusza viszonyokat, *A katolikus egyháztörténelem tanítása a magyarországi felsőoktatásban* címmel, a különféle felsőoktatási intézmények egyháztörténeti képzéseinek és kurzusainak tematikáin keresztül JANKA GYÖRGY, a nyíregyházi Szent Athanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola tanára mutatta be. Az előadás plasztikusan vázolta fel az egymástól igencsak eltérő oktatási rendszereket. Konklúziója, hogy a hazai felsőoktatásban (azon belül különösen a hittudományi főiskolák esetében) az egyháztörténeti kurzusok tematikái, a felhasznált kötelező és ajánlott irodalmak rendkívüli sokszínűséget mutatnak, azok összehangolására pedig kísérlet sem történt eddig. Sok esetben a téma korszakolása is nagy eltéréseket mutat. Nem véletlenül fogalmazódott meg az előadást követő reakciókban az egységesítés kérdése. A felvetésre adott válaszok egy része az integrálás (oktatás, jegyzet stb.), más része a differenciáltság fenntartása mellett foglalt állást. Külön vitát képezett az egyháztörténeti jegyzetek kérdése, hiszen Gárdonyi Máté egyetemes egyháztörténeti jegyzete mellett szükség lenne egy hasonló szerkezetű, „tanítható” és „tanulható” magyar tematikájú jegyzet kiadására is. Janka György prezentációjának részeként ODROBINA LÁSZLÓ, tanszékvezető főiskolai tanár mutatta be a szegedi Gál Ferenc Főiskolán folytatott akkreditált egyháztörténeti képzést, FORGÓ ANDRÁS, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem adjunktusa pedig a Tusor Péter által elkészített egyháztörténeti jegyzetre hívta fel a hallgatóság

figyelmét.

A konferencia nagy érdeklődéssel várt záró előadását GIANONE ANDRÁS középiskolai tanár, történész, a Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet munkatársa tartotta *A Katolikus Egyház történelmének oktatása a magyar közoktatásban* címmel, a történelem és a hittanoktatás adottságait és lehetőségeit elemezve. Az előadás kitért a használatban lévő hittan- és történelemkönyvek egyháztörténeti vonatkozásaira, illetve bemutatta a készülő alternatív tananyagok néhány újdonságát is. Gianone András precízen mutatott rá arra, hogy a katolikus egyház ókori és középkori története összességében megfelelő mennyiségben kerül elő, a 18–20. századi vonatkozások ugyanakkor alig kerülnek megemlítésre. Elmondta, hogy rendszeresen jelzik a tankönyvszerzők felé a hibákat, fals értelmezéseket, de a felfedezett hibák javítása így sem következetes.

A plenáris előadásokat szakmai workshop követte. A PEI szándékának megfelelően bemutatkoztak azok a jelentősebb tudományos vállalkozások, kutatási projektek, amelyek meghatározó eredményeket értek el, illetve fontos módszertani kérdéseket vetnek fel. A nyíregyházi Szent Athanáz Főiskola „Görög Katolikus Örökség” Kutatócsoportjának *A Kárpátok Eurorégió görög katolikus kulturális örökségének kutatása és megőrzése: a történelmi munkácsi egyházmegye bizánci szertartású katolikus közössége kialakulásának és fejlődésének kutatása (1646-1818) és magyarországi tárgyi emlékeinek feltérképezése* elnevezésű OTKA programját, a pályázat elnyerésének nehézségeit és az elmúlt három évben elvégzett intenzív szakmai munkát VÉGHSEŐ TAMÁS, a kutatócsoport vezetője, főiskolai tanár mutatta be. A nyíregyháziak vállalkozásának köszönhetően folyamatosan jelennek meg a görögkatolikus egyház történetével kapcsolatos alapmunkák, melyeket széleskörű forrásbázis és megfelelő módszertani ismeretek alapján állítanak össze. Témaválasztásaik mögött tudatos koncepció látható, az eddig megjelent kötetek egymásra épülnek, kiegészítik egymást. Nem csupán az intézet kiadványsorozata (Collectanea Athanasiana), hanem bemutatott honlapjuk is példaértékű.

BALOGH MARGIT (tudományos főmunkatárs, az MTA BTK Társadalomkutató központjának igazgatója) az MTA BTK zsinattörténeti OTKA programját és az annak keretében megvalósult, a PEI-vel együttműködve publikált kötetet ismertette.¹ Az impozáns munka egy eredményes tudományos összefogást testesít meg: egy körültekintően előkészített projekt keretén belül két műhely és számos elkötelezett kutató sikeres együttműködését.

A programban a szervezők hangsúlyt fektettek a Pécsi Egyházmegye történetével kapcsolatos kutatási eredmények bemutatására is. FEDELES TAMÁS, a PTE BTK Középkori Történeti

¹ Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században. Szerk.: Balogh Margit – Varga Szabolcs – Vértési Lázár. Bp.–Pécs, 2014. 517 p.

Tanszékének oktatója a Pécsi Egyházmegyei Bizottság Pécsi Egyházmegye Története I. kötetét mutatta be. A pécsi püspökség középkori történetét feldolgozó kötet kapcsán Fedeles Tamás kifejtette, hogy remélhetőleg folytatódik a monográfia, és kiteljesedhet a nagy vállalkozás.

A találkozót a PHF PEI bemutatkozása zárta. GÓZSY ZOLTÁN és VARGA SZABOLCS kiemelték, hogy a jövőre 10 éves intézet arra vállalkozott, hogy fokozatosan tárja fel, adja közzé az egyházmegye 18–20. századi forrásait, és erre építve sorra jelentesse meg a korszakra vonatkozó tanulmányköteteket, szintéziseket. A házigazdák nevében a konferencia eredményeit és a lehetséges perspektívákat is összegezte Varga Szabolcs és Gózszy Zoltán. Kifejtették, hogy a két nap megmutatta, szükség van az együttgondolkodásra, illetve az eredmények bemutatására, megvitatására.

A szervezők célja, hogy az előadások és az általuk generált viták anyagai egy szerkesztett Évkönyv formájában is megjelenjenek, amely minden évben reprezentálná a magyar egyháztörténeti kutatások friss, tematikus eredményeit. A szervezők a *Regnum Egyháztörténeti Évkönyv* színvonalát tartják szem előtt, ez az etalon a tervezett kiadvány számára. Ennek felelőssége egy állandó szerkesztőbizottság tagjaira, valamint az aktuális szám szerkesztőire, az évenként megrendezésre kerülő találkozó házigazdáira – 2015-ben a nyíregyházi Szent Athanáz Főiskolára – hárulna.

(ism.: Bánkuti Gábor² – Csibi Norbert – Gózszy Zoltán – Varga Szabolcs – Vértesi Lázár)

² Dr. Bánkuti Gábor publikációt megalapozó kutatása a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

